

HOMILIA XXI.

De immani crucifixione Christi Domini, ac de variis circumstantiis, in illa verba: Et crucifixerunt eum, (Lucæ 25).

Legimus (4. Reg. cap. 3), quod cum hostes regis Moab acriter contra illum pugnassent, tandem fugam arripere compulerunt: qui civitatem ingressus fortissimis muris munitam, ut ab infestante impugnatione hostes avocaret, hac usus est industria. Filium suum primogenitum, ac unicum regni haeredem occisum, e moenibus civitatis suspensum omnium oculis ostentavit, quo lacrymando spectaculo non parum inimici permoti, qui urbem obsederant, contra se ipsos indignantes, quod innocentis filii mortis importuna sua impugnatione patri occasionem dedissent, tandem a pugna, et obsidione, ad propria revertentes, destiterunt. Unde postquam sacer textus dixerat: *Arripensque filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super muro, continuo subneclit: Facta est indignatio magna in Israel, statimque recesserunt ab eo, et recessi sunt.* Non absimile est, quod Deo nostro accidisse veritas catholica docet. Peccatores enim velut armati hostes propriis sceleribus bellum Deo indicere, immo et contra illum gerere non sunt veriti; Deus tamen nulla necessitate coactus, misericordiam tamen compulsus, ut aversos peccatorum animos ad se converteret, ab inexplugnabili crucis muro filium primogenitum suspendit; quod mortaliū corda adeo permovit, ut de sceleratis eius inimicis id spectantibus beatus Lucas dicat: *Et omnis turba eorum, qui aderant ad spectaculum istud, et videbant, quae fiebant, revertebantur percutientes pectora sua. Unde non solum ab inepta impugnatione, inchoatogue adversus Deum bello se coercuerunt, immo et impugnatore coepisse, peccatoris tusionibus contra se indignantes vehementer dolebant.*

Sed pergo iam modum huius suspensionis ex invictissimo crucis muro, variasque eius circumstantias non solum commemorare, sed multis pariter illustrare, et exornare. Quia in re executionis ordini insistent, illud ante omnia observandum reor, ad loci circumstantiam confers, quod ut diligentissimus Terrae sanctae scrutator Adricomius in urbis Hierusalem descriptione tradit, a Pilati palatio usque ad locum, ubi crux rupi infixā fuit, sunt gressus mille trecenti vigineti et unus, sive alia suppuratione, pedes tres mille trecenti et tres. Hinc non obscure colligitur, ex longitudine tanti itineris exanguis et exulcerati corporis Christi crucem basulantis dolores non parum incrementis suscepisse. Adverto tamen ex eodem Adricomio, quartam partem pedis, cuius hic mentio facta est, hac linea designari.

Locum autem deputatum ad Christum in cruce erigendum esse medium terrae, communis est Doctorum sententia, ex testimonio Davidis

(Psal. 73): *Operatus est salutem in medio terrae.* Sed in modo id explicandi non est una omnium sententia: nam d. Augustinus (ser. 71. de temp.), et Beda (de locis Sanctis c. 2), putant dici medium terrae locum illum ex privilegio, quia scilicet urbs Hierusalem tot tantisque privilegiis a Deo fuit consecrata, ut merito terrae medium dici debeat: ubi enim Abraham, Isaac immolaturus, Deo arietem obtulit; ibi templum illud toto terrarum orbe celeberrimum extitit; ibi Christus miracula fecit, praedicavit. et tandem cruci afflixus est. Alii cum Mallonio (de vuln. lat. Christi c. 20), viro nostra tempestate eruditissimo in tantum aiunt Christum dici a Propheta operatum fuisse salutem in medio terrae, in quantum salutem, et liberationem animabus Patrum attulit, qui in medio terrae, scilicet in limbo, detinebantur. Alii, quos sequitur Grelserus (de cruce Christi), nempe Iosephus (l. 3. de bello Iud. c. 2), et antiquissimus Aristes (lib. de 70. Interpretibus), existimant locum Davidis non esse intelligendum de medio terrae Mathematicorum more: unde ipse ait: *Non est medium terrae, nec fortassis medium terrae habitabilis, sed medium terrae accipit morali hominum existimatione, qui illud nunquam medium appellant, unde respectu sui ad alios facilius est transmissio, et cum istis commoda communicatio.* Dicunt ergo praedicti auctores locum illum esse medium terrae, quia Hierusalem media erat non totius terrae, sed tantum Palaestinae; et ad hoc medium aiunt respexisse Davidem, dum ait, Deum operatum esse salutem in medio terrae. Potestque horum Doctorum sententia ex eo valde stabiliri, cum constat Hierusalem non esse constitutam sub Aequatore, sed ne infra tropicos quidem, quippe quae longitudinis obtineat gradus sexaginta sex, latitudinis vero triginta et unum, ut tradit Ptolomaeus (lib. 5. Geogra.). Nec iuvat etiam dicere, quod alii placuit, esse in medio terrae, quia a mari aequae distat: hoc enim falsum est, cum a mediterraneo mari distet solum spatium milliarium septem. Verum etsi difficultum sit mundum metiri, quod nec Romanorum Senatus potuit, et certam de medio terrae rationem geometricam dare; tamen propter illud Davidicum testimonium (Psal. 73): *Operatus est salutem in medio terrae,* et quia communis Patrum sententia id docet, facile in eam trahor sententiam, medium illud non esse limitandum ad medium Palaestinae, sed vero esse medium orbis. Unde Beda de locis sanctis ex Victorino Pataviensi dicit:

Est locus ex omni medio quem credimus orbe, Golgotha Iudaei patri cognominis dicant.

Et ante illum Eudoxia Theodosii uxor in Homeri centonibus;

In medio terraeque et coeli sideri.
Tempore in veno cum dies longi existunt.
Ut diu vivis existens graves dolores patiatur.

Consentit Hieronymus (in illa verba Ezechielis): *Haec dicit Dominus Deus: Ista est Hierusalem,*

in medio gentium posui eam, et in circuitu eius terras, sic scribit: *Hierusalem in medio mundi sitam hic idem Propheta testatur, umbilicum terrae esse demonstrans: et infra subdit: Operatus est salutem in medio terrae; a parte enim Orientis cingitur eaga, quae dicitur Asia; a partibus Occidentis ea quae appellatur Europa; a Meridie, et Austro Libya; et a Septentrione Seythia, Armenia, atque Perside, et cunctis Ponti nationibus. In medio igitur gentium posita est; haecenus ille. Divus Cyrillus (rat. 13), et divus Hilarius (in Matth. c. 33) aiunt, medium terrae est hic Golgotha, non meus est hic sermo, Propheta dicit: *Operatus est salutem in medio terrae.* Et antiquissimus Tertullianus (lib. 2. con. Mar.) recinit:*

Golgotha locus est capitis, Calvaria quondam Lingua paterna prior se illum nomine dixit, Illic medium terrae est, hic est victoria signum.

Idem tandem docet sanctus Germanus (in theor. Ecclesiar.), immo et d. Augustinus (in comment. Psal. 73), et communi consensu interpretis ibi, a quo absque temeritate recedi non potest.

Duo etiam circa eundem locum crucifixionis observatione digna silentio minime praeteribo. Primum est, Christum Dominum crucifixum fuisse in eodem monte nomine Moria, quo olim Abraham filium suum Isaac immolare a Deo iussus est, ut tradit d. Augustinus (ser. 71. de temp.), confirmans id auctoritate divi Hieronymi, et testatur itidem Beda in loco illo montis, ubi Abraham altare construxerat, ut filium immolaret, fuisse mensam ligneam non parvam, in qua pasperum cleomeosnae solitae fuerant a populo deferri. Secundum est, locum illum Calvariae a calvaria Adami nominatum, quia, ut gravissimi Patres tradunt ex antiquissima traditione, ibi sepultus erat humani generis parens Adam: ita divus Athanasius (ser. de Cruce Domini): *Non alibi patitur, neque in alio loco crucifixus, quam in calvariae loco, quem magister Helraeorum dicit esse sedem sepulchri Adae, ibi enim post maledictionem eum humatum esse asseverat. Quod si ita se res habet, miror eius loci naturam et proprietatem. Congruum enim erat Dominum, cum vellet revocare primum Adam, in eo loco pati, ut illius oblitus peccato, ab universo eius genere illud profugaret. Iam vero, quia audiverat, de terra es, et in terram reverteris, ideo illic denuo positus est, ut Adamum inibi inventum a maledictione liberaret, et pro istis verbis, terra es, et in terram reverteris, eidem diceret, exaltare, qui dormis, et surge ex mortuis, et illuminabit te Christus: et deinde d. Basilii (c. 5. Isa.): *Obtinuit fama quondam in Ecclesia memoriam conservans, non quidem scripto proditam, quae talis est, quod prima utique Iudaea hominem habebat accolam, nimirum Adam, simul atque excidit delictis paradisi, in hac terra collocatum ad mitigandum iacturam bonorum, quibus fuerat exutus. Prima igitur etiam mortuum hominem excepit, qui et illic eam, cui additus erat, sententiam condemnationis plene est excutus. Itaque insensens, ac novum videbatur il-**

lius aetatis hominibus spectaculum, os capitis defluente carne nudum; at illi recententes cranium, loco illi inderunt nomen cranium, id est calvariam. Probabili ratione poterat Noe non ignorasse sepulcrum Principis huius, et mortaliū omnium primogeniti: siquidem de hac re fama a diluvio mox per orbem propagata est ab ipso, et dimanavit, eoque Dominus excussa origine humanae mortis in calvariae loco est passus. Addit Origenes: *Locus calvariae dicitur non quatenusque dispensationem habere, ut illic, qui pro hominibus fuerat moriturus moreretur: venit ad me traditio quaedam talis, quod corpus Adae primi hominis ibi sepultum est, ubi crucifixus est Christus. Additque Origenes (tra. 35. in Matt.) causam huius rei: *Ut sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificantur, et in loco illo, qui dicitur Calvariae locus, id est locus capitis, caput humani generis resurrectionem invenit cum ipso ibi passus est, et resurrexit.* Unde Tertullianus (lib. 2. cont. Marcion.) loquens de Golgotha:*

Os magnum hic veteres nostri docere reperimus, Illic hominem primum susceptum esse sepultum.

Accedit ad haec insigne testimonium divi Augustini, sic loquentis (ser. de temp.): *Vere fratres non incongrue creditur, quia erectus sit medicus, ubi iacebat aegrotus, et dignum erat, ut ubi ceciderat humana superbia, ibi se inclinaret dicina misericordia; et sanguis ille pretiosus etiam corporalem pulverem antiqui peccatoris, dum dignatur stillantem contingere, reddens erodatur. Idem etiam habet divus Augustinus (ser. de Oblat. Isaac), et divus Cyrillus: *Credatur, inquit, Adam in calvario qui sub loco, quo crux Domini fixa est, humatus traditur ab antiquis. Eidem tandem sententiae adspiciuntur Anastasius Sinaita, Euthymius, et Theophylactus, Germanus in Theoria rerum Ecclesiasticarum, Chrysostomus, cardinales Baronius, et Bellarminus. Scio huius sententiae refragari insigne testimonium divi Hieronymi: *Magno, inquit, applausu populi pia explicatio suscepta est, non tamen vera, cum neque Adam in calvariae monte sepultus sit, ubi enim sepultus sit Adam, testatur liber Iosue (c. 14), dicens, ubi Adam maximus inter filios Enachin sepultus est: neque etiam calvariae mors ab Adae capite, sed a calvaris eorum, qui in eo monte capite plebebantur, sic appellatus fuit.* Docuit etiam hanc sententiam divus Isidorus, et sequuti sunt illam Rupertus, Nicolaus de Lyra, Iansenius; immo et divus Thomas, qui id ea congruentia confirmat, quod Christus non debuerat supra Adae sepulcrum mori, ne pro solo Adā mori videretur. Sed sane fundamentum divi Hieronymi, ut praedicti Doctores recte adnotant, firmum est: nam cum Iosue 14. dicitur Adam maximus inter filios Enachin sepultus, non est sermo de primo parente, Adam enim non est nomen solum personale primi hominis, sed et commune, quia Adam significat hominem; unde sensus est, quod ibi sepultus est vir maximus inter filios Enachin; vel ut egregie observavit cardinalis Baronius,**

Enac gigas fuit, et parens gigantum, ut (*lib. Numerorum*) legitur, et Enac stirpem Enachin ipsos gigantes sacra Scriptura nominare consuevit. Quod igitur ibi Adam maximus inter filios Enachin sepultus dicitur, non de alio, quam de uno ex illorum gigantum numero, qui ceterorum maximus esset, et Adam sit appellatus, accipiendum est, si velimus Adam nomen esse personale, non commune. Quare divus Hieronymus non solum recessit a communi, et receptiori expositione illius loci, sed etiam a sua propria sententia: nam in epistola, quam nomine Paulae, et Eustochii scripsit ad Marcellam, in haec verba contrariam opinionem tuler: *In hac urbe, immo in hoc tunc loco et habitasse dicitur, et mortuus esse Adam, unde et locus in quo crucifixus est Dominus noster, calvaria appellatur, scilicet, quod ibi sit antiqui hominis calvaria condita, ut secundi Adam, id est Christi sanguis de cruce stillans primi Adam, et incensis protoplasti peccata dilueret, et tunc sermo ille Apostoli completeretur: Excitare, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus: et (super epis. ad Ephesios cap. 5) tradit a quodam cum applausu populi praedicatum, quod Christus crucifixus super sepulcrum Adae dixerit, Adam surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et continget te Christus: neque id damnat, immo typum quoque illum veritate compleri asserit, quando Eliseus mortuus mortuum suscitavit.*

Sed iam veniamus ad vinum Christo Domino propinatam antequam crucifigeretur, quod non modicum praefertur difficultatem, cum d. Mathaeus de illo loquens, dicat (*Matt. 27*): *Ei dederunt et vinum bibere cum felle mixtum, et cum gustasset, noluit bibere; Marcus vero asserat: Et dabant ei bibere myrrhatum vinum, et non accepit. Haec duo loca non videntur inter se cohaerere: nam si gustavit, accepit; si autem accepit, quomodo Marcus dixit, non accepit? divus Augustinus (*lib. de consensu Eoang. cap. 11*) existimat unum poculum fuisse acetum felle, ac myrrha simul admixtis, aut felle posuisse pro amaritudine, et ob id dictum esse a Marco myrrhatum vivum, id est amarissimum. Hoc autem vinum in hac sententia, quam sequuntur Hieronymus, Beda, Anselmus, et communis Patrum expositio, Christus non accepit, ut Marcus dixit, quia licet illud degustaret, ut Mathaeus refert, non tamen illud ebibat, in stomachum illud traiciens. Euthymius tamen (*cap. 67. in Matth.*), et Theophylactus (*in Marcum*), quos sequitur est cardinalis Baroni (*in annal. anno 24*), existimant duo pocula Christo Domino fuisse oblata, antequam crucis patibulum ascenderet, alterum quidem vini myrrhati, alterum vero vini cum felle, quorum separatim quisque Evangelista meminit. Illa autem fuisse distincta pocula duo, si rem sincere perpendamus, facile persuadent. Primum est, quod de vino cum felle misto, seu ut plures codices Graeci habent, aceto, seu ut alii volunt, vino acetoso dicitur, quod cum gustasset, noluit bibere: de vino vero myrrhatum legitur, quod dabant ei bibere myrrhatum vinum, et non accepit; longe autem diversum est, non accepit, ab eo quod dicitur,*

cum gustasset, noluit bibere. Alterum est, quod apud Hebraeos mos inolevit, ut damnis ad mortem vinum aliquod eos confortans propinaretur, ut non obscure colligitur ex illo Proverbiorum (*c. 11*): *Dale siceram moerentibus, et vinum his, qui amaro sunt animo.* Hic autem mos ab Aegyptiis ad filios Israel cum eis diu versatos pervenit, quia, ut tradit Eusebius Caesariensis ex Homero, Helena potionem dedit Telemacho apud Menelaum hospitem, quod factum est, ut calamitatum suarum oblivisceretur: et Poeta ait, hoc accepisse Helenam a Polyestrem quadam Thanais regis Aegypti uxore. Frequens etiam viguit fere apud omnes nationes consuetudo, ut moribundis potus aliquis vini praestantis porrigeretur ad confortandum illi. Haec ergo usis caeremonia Hebraeis, manifestum diversum esse poculum vini myrrhati ab eo, quod erat felle permixtum: illud enim consolationis, et confortationis gratia imperiebatur ab illis, ad quos huius ritus observatio spectabat, haec enim est virtus myrrhae, licet aliunde amaritudinem aliquam ingerat, illud vero ab infestissimis Christi inimicis porrectum fuisse nemo dubitabit. Posset tamen hanc sententiam labefactare, quod in persona Christi regius Vates conqueratur (*Psal. 78*): *Consolantem me quaevisi, et non inveni; et statim subdit: Dederunt in escam meam felle. Si autem quispiam ei propinasset potum suum, confortandi virtutem habentem, iam consolanem invenisset, et non solum meminisset vini felle misti, sed et myrrhati, quod suave, et pergratum erat. Respondet Inocentius (*in exposit. huius loci*) in haec verba: *Christus hic loquitur secundum modum loquendi, quo dicitur nullus adest, ubi pauci sunt, comparativo, sicut dicitur nullus est in ecclesia, vel in foro, quia pauci sunt, secundum quod debent, vel consueverunt esse.* Secundo etiam respondet in praedictis verbis, Christum Dominum locutum fuisse de persecutoribus, qui mortem Christi diligenter machinati sunt, et alacriter exequuti.*

In fine autem, et scopo, ad quem respiciebant, dantes praedictum poculum myrrhatum, non est una omnium sententia: nam religiosissimus, pariterque doctissimus Alphonsus Salmeron (*tract. 35. de crucif.*) existimat, in mandatis Hebraeorum affirmatis contineri, ut damnis ad mortem daretur thuris, et myrrhae granum, ut surripereur eis usus rationis, quatenus semiebrii ex vaporibus myrrhae, et vini minus dolorem sentirent: et inde ait, Christum Dominum non voluisse illud bibere, ne ebrius pati, et loqui in cruce iudicaretur. Ceterum haec sententia mihi non probatur: tantum enim abest, ut myrrhatum vinum a mente alienaret, ut potius ab ebrietate praeservaret, et surgentes vapores absumeret, ut constat ex insigni testimonio Aristotelis apud Athenaeum (*lib. 11. c. 20*), dicens: *Ollulae etiam, quae Rhodiaca dicuntur, tum ob volupstatem inferuntur in convivio, tum quia cum vinum calefaciant, minus ebrietatem inferri patiuntur: nam si myrrha, mastiche, resque huiusmodi in aquam iniectae coquantur, ac mox vino misceantur, minus qui bibunt fiant ebrii. Alii, quorum sententiae subscribo, asserunt*

myrrhatum vinum solum esse dari damnatis ad mortem in consolationem, et confortationem, ut inter catholicos etiam consuevit viginti illis propinari perquam optimum, cuius antiquae consuetudinis meminit Amos, dicens (*c. 2*): *Vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.* Constat hoc ex eo, quod myrrhatum vinum suave, iucundum, et pergratum erat, non amarum, et insipidum, sic enim nominabatur, quod in vasis myrrhynis ad saporem, odoremque quaerendum, vinum calidum infundebatur, indeque mirificum saporem contrahebat, eranque vasa illa myrrhina apud antiquos magno pretio habita. Meminit huius vini Plinius, dum ait (*nat. histor. lib. 14. c. 12*): *Lauissima apud praesicos vina erant myrrhae odore condita, ut apparet in Plauti fabula quae Persa inscribitur, quamquam in ea et calamum addi iubet: ideo quidam aromaticis delectatos maxime credunt, sed Fabius Porsenus his verbis dicitur:*

Mittebant vinum pulchrum murrhinam.
Paem, et potentam vinum murrhinam.

Scævola quoque, et Laelian, et Alaeum Capitonem in eadem sententia fuisse video, quoniam in Pseudulo sit:

Quod si opus est, ut dulce promat
Indidem, eequid habet? rogas?
Murrhinam, passum, defrutum, mella.

Quibus apparet, non inter vina modo murrhinam, sed inter dulcissima quoque nominatum; haec enim Plinius. Eiusdem vini mentionem fecit Martialis (*lib. 14. suor. epigr.*) dicens:

Si calidum potas ardentem myrrha Falerno,
Convenit, et melior fit sapor inde mero.

Advertere tamen oportet, vinum hoc myrrhatum non esse illud idem, quod Nonius Marcellus, Murrhinum, vel Myrinum vocat, non a myrrha, sed a myro, quod est odoramentum quoddam. Vinum hoc dulce erat, et aromaticis conditum, quo Romanae mulieres, ut auctor est Gellius, plurimum delectabantur. Quod si quispiam quaerat, quare Christus Dominus vinum illud myrrhatum non liberit, sed potius, ut olim David potum ex aqua cisternae Bethleem sibi propinatum, renuerit, ex dictis facile erit responderi: quia cum vinum illud esset dulce, et suave, noluit illud bibere, ut omnem consolationem omnino respueret; vel certe noluit tunc extinguere sitim, ut vehementius eam in cruce pateretur, et sic impleteret prophetia, quae de Christi siti praedixerat: *In siti mea potaverunt me aceto.* Alii dicunt litteralem rationem esse, quia forte tunc non indigebat potu, et cura temperatissimus esset, noluit bibere sine causa. Divus Hieronymus (*in hunc locum*) ad sensum mysticum recurrere, ait gustasse, sed non bibe, et significaret se mortem gustaturum, non tamen in ea permansurum. Theophylactus (*in hunc locum*) de vino felle mixto ait, fuisse mortiferum, et veneno infectum, et quia Christi

stus elegerat mortem crucis, et non aliam, noluisse illud bibere.

Sed iam tempus est, ut de nudatione Christi sermonem insulamus, quam inter praecipuas crucifixionis circumstantias commemorandam esse conseo. Illam admissum praefiguravit nuditas Noe, qui figura fuit Christi, ut egregie prosequuntur d. Augustinus (*lib. 12. con. Faust.*), d. Ambrosius (*lib. de Noe et Arca*), d. Gregorius (*lib. 1. mor. c. 12*), Origenes (*hom. 22. in Gen.*), Rupertus (*in c. 7. Gen.*). Noe quidem arca mundum servat, Christus cruce mundum redimit; Noe vineam plantat, Christus ecclesiam; Noe vino ebrius dormit, Christus amore saucius; somnum ducit ille in tabernaculo, hic in cruce; ille nudus, hic vestibus expoliatus; nuditatem Noe ridet Cam, nuditatem Christi ridet Iudaei; Iaphet, et Sem verenda patri tegunt, Christiani Christi ebrii, et opprobria adorantes honorant; dum ea agerentur, dormiebat Noe, sed postea e somno exprofectus benedixit Sem, et Iaphet, et maledixit Cam, ita Christus in fine mundi, quasi potens crapulatus a vino excitabitur, ut praedixit David, benediciteque filiis suis, venite benedicti Patris mei. Illi vero, qui eius nuditatem irriserunt, maledictionem eius audiunt: *Ite maledicti in ignem aeternum.* Ecce impletum illud (*Thren. 4*): *Ad te quoque pervenit calice: inebriaberis, atque nudaberis.* Michaeas quoque eandem denudationem praedixerat: *Vadam, inquit (c. 1) spoliatus, et nudus faciam plantum.* Illamque aperte ostendit, quod sacer Evangelista refert, milles sortem misisse super vestimenta Christi. Unde divus Hieronymus ait: *Nudus Iesus nudos quaerit amicos, et sponso.* Est tamen non modica concertatio inter Doctores, an Christus Dominus ita nudatus sit, ut neque verenda tegere permisisse fuerit. Pierique recentiores tanquam omnino probabilior sententiam venditant, omni ex parte Christum Dominum nudum existisse, neque ullo modo permisso a militibus, ut quae natura texit, ipse velaret. Moventur primo, quia sic nelius respondet figuratae figurae: nam Noe in sua ebrietate omnino nudatus exiit, ita ut et verenda paterent. Adducunt duo testimonia Patrum, alterum divi Ambrosii, asserentis (*L. 10. in Lucan et Ps. 43*): *Refert considerare qualis ascendit: nudum video, talis ascendit, quales nos auctore Deo natura formavit: qualis in paradiso homo primus habitaverat, talis ad paradysum homo secundus intravit.* Alterum divi Athanasii (*serm. de cruce*), ubi ait: *Exuebat vestimenta sua: decedebat enim cum hominem introduceret in paradysum, exuere tunicas, quas Adam accepit cum e paradiso eiceretur.* Tertio variis rationibus id ipsum stabiliri potest: quia si, ut d. Augustinus (*16. de Civit. 2. et 12. con. Faust.*) refert, mos erat apud Romanos, et alias gentes cruci damnatos omnino nudos suspendere, manifestum est immanissimos illos carnifices hoc eodem rigore usos fuisse erga Christum Dominum, ne aliquid solaminis ei impendere viderentur. Deinde, quia certum est in circumsione omnino nudum existisse: nihil ergo obstat, quo minus etiam nudus extiterit tempore crucifixionis. Ac tandem, quia

quamvis beata Virgo, Ioannes, et Magdalena, qui spectaculo illi aderant, voluissent illo tempore linteolum perirere ad contenda, quae natura contexti, verisimile non est infestissimos Christi inimicos id permisisse, qui maiorem Christi confusione diligentissime quaeritabant. Neque huius sententiae aiunt repugnare communem et consuetum modum pingendi Christum Dominum cruci affixum, linteo praecinctum, quia non opus est, ut eo modo fidelium oculis subiciatur, quo crucifixus est, ab iis quos Psalmista canes vocat.

Haec tamen omnia, quae quamdam probabilitatis speciem praeseferre videntur, apud me nullam prorsus probabilitatem habent. Moveor ad hoc primo, quia si de figuris agamus, sicut nudus David, indutus tamen ephod lineo, et saltans coram Aera derisus est ab uxore Michol; ita et Christus nudus, licet linteolo praecinctus, cum nos Patri reconciliaret, delusus fuit. Noe etiam, ut figuram ab eis adductam in eodem retorquerem, licet nudatus fuerit, continuo tamen pallio cooperitus est a filiis. Eodem ergo modo licet a militibus peritus denudatus fuerit Christus, ab aliis vero ex benevolentia adhibitum fuit linteolum ad pudorem velandum: quod adeo verum putat d. Anselmus (de pass.), ut non dubitaret dicere, beatam Virginem hoc obsequium ei impendisse proprii capitis linteolo detracto. Ducor secundo in eandem sententiam ex testimonio revelationis b. Birgittae facti, in qua beata Virgo locuta est in hunc modum: *Stante Filio meo, sicut natus erat, nudo corpore, unus tunc accurrens oportuit sibi velamen, quo ipse exultans intime velabat verenda sua.* Similia ait (libr. 4. capit. 7). Nec haec revelatio pugnat cum testimonio nuper citato divi Anselmi, cum facile poterit duplex linteolum a beata Virgine, et ab aliquo pio viro ei donari. Tertio trahor ad hanc sententiam: nam Aquisgranum summa veneratione colitur linteum asservatum, quo Christus e cruce suspensus cooperitus fuit, quod septimo quoque anno fidelibus devotionis causa ostenditur, extra quod tempus, teste Leone reginae Boemiae fratre, in suo Itinerario, Caesari diadematis gratia eo venienti delegitur. In Bavariae etiam Monte sancto de eodem linteolo aliquid asservari omnes illius provinciae norunt. Quarto idem mihi persuadet efficacissima ratio, quia verendior nuditas post Adae lapsum indecentiam quamdam praesertim honestati repugnantiem; nulla ergo ratione admitti debet in Christo totius pudicitiae, et honestatis speculo, qui facile illam vitare potuisset. Unde si, ut refert divus Gregorius Turonensis (lib. 1. de gloria Mart. c. 23), quidam sacerdos divinitus monitus fuit, ut undam imaginem Christi crucifixi in templo existentem linteo vestiret, ne nuditas aspiceretur: quanto maiori cura divina providentiam nuditati ipsius Christi occurrere credemus, ne ab omnibus conspiceretur? Incredibile etiam est, quod quidam alias graves viri, et nonnullae etiam honestissimae feminae, quae ibi aderant, Christum Dominum omni ex parte nudum aspexissent. Ac tandem accedit ad haec non contemnenda coniectura: nam in sacra

sidone, qua sepultus fuit Christus Dominus, et a Iosepho ab Arimathea involutus, quae hodie Thuringiam ostenditur, habetur exarata, seu impressa Christi figura, in qua tam pars exterior, quam posterior corporis Christi, huius linteoli pudorem cooperientis, manifesta signa ostendit. Commemorem etiam, et peccatissimum universalis Ecclesiae depingendi modum huic sententiae opitulanti evidentissimum est, cum nunquam Christi imago in cruce depingatur, nisi linteo eius pudorem velante. Unde Abulensis (p. 4. d. 5. c. 42), loquens de denudatione venerandorum, ait: *Nemo namque tam durus foret, et immemor humanae verecunditiae, qui tam detestanda aggredi ausus foret; et si quis ausus fuisset hoc, Christus passurus non esset.* Contrarium autem huius nec somniasse arbitrator Ambrosium, et Albanasium supra citatos: duplex enim illa, qua utuntur, comparatio solum comprobatur, quod quemadmodum primus homo nullis vestibus erat indutus, ita et Christus omnibus suis vestibus fuit spoliatus; linteolum autem illud pudorem cooperiens, nomine vestis nulla ratione venit intelligendum. Ad consuetudinem vero illam Romanorum dicendum est, vel tunc temporis iam esse abolitam propter turpitudinem, quam praeserebat, et quia aspicientibus crucifixos non poterat non esse ingrata; vel si illa tunc vigeat, facilis persuadebor speciali Dei providentia ob eximiam Christi pudicitiam factum esse, ut pudorem velare permitteret, sicut eadem ratione, licet multa, ac detestanda falsa testimonia adversus Christum Dominum obiectabant, nullum tamen adversus purissimam eius castitatem hostes eius effutire permisi sunt. Nec tandem quidpiam refert, quod in circumcisione Christus Dominus nudatus cum ino fuerit, quia in infantulis pudoris denudatio non eam praesertim indecentiam, quam in viris; maxime cum tunc pro circumcisionis sacramento ministrando necessaria omnino esset.

Porro cum de modo crucifigendi Dominum nihil clare et perspicue tradat sacra Scriptura: dum cruci in altum erectae affixus fuerit, adhuc in terra iacenti; difficile admodum est certo definire, ultra istarum opinionum verior sit: nam locus ille Ioannis (c. 3): *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltati oportet Filium hominis, non magis unam, quam aliam stabilit opinionem.* Duplicem ergo celebrem sententiam reperio. Prima est eorum, qui dicunt crucem prius fuisse erectam, et postea Christum in eam elevatum scalis, et funibus: ita divus Gregorius, dum ait: *Ascendit in palmam, et apprehendit fructus eius, quia in cruce suspensus fructum vitae apprehendit, iuxta illud: Ad praedam filii mei ascendisti.* Divus Bernardus (trac. de Passio. Do. c. 5): *Exaltato in crucem perforantur manus, et pedes viri optimi benigni Iesus.* Divus Cyprianus (ser. de pas. Dom.): *Ascendisti, ait, Domine palmam, quia illud crucis tuae lignum portabebat triangulum de diabolo, erantque in manibus tuis duo cornua, in quibus erat fortitudo tua obsecranda; et d. Augustinus (2. ad Catech.): *Ascendit sponsum nostrum thalami sui lignum; et d. Chrysostomus ait (in 1. Cor. 3), descendisse in crucem.**

Eandemque sententiam sequuntur sunt divus Gregorius Nazianzenus (trag. Christi potent. c. 7), et d. Bonaventura (fasciculo c. 3. et li. med. vita Christi c. 78), cardinalis Toletus (in c. 19. Ioan. adnot. c. 4), et multi recentiores, quos longum esset percensere. Praecipuum fundamentum huius sententiae praeter auctoritatem sanctorum Doctorum desumitur ex revelatione facta d. Birgittae, in qua haec verba habentur: *Cruce eius a Iudaeis figebatur, et firmabatur fortiter in foramine petrae montis cum lignis, confixis cum malleo validissime circumquaque, ut crux solidius stare, ne caderet. Cum igitur crux ita solide firmata esset, ibidem statim adaptabantur tabulae lignae in circuitu stipitis crucis, pro modum graduum, usque ad locum, ubi pedes eius crucifigi debebant, ut posset per illos gradus tabularum, tam ipse, quam crucifixores ascendere, et super tabulas illas apertiori modo stare ad crucifigendum eum.* Secunda sententia est aliorum Patrum, asserentium Christum Dominum humi iacenti cruci affixum fuisse. Ita d. Hieronymus, quem sequuntur d. Anselmus (lib. de pas. circa finem), d. Antonius (1. p. hist. tit. 5. c. 6. ant. med.), et b. Laurentius Iustinianus (ser. de pass. Dom.) dicens: *Ibi nudatur vestibus, solo supinus extenditur, configitur, configitur stipiti, elevatur in aera.* His Patribus libenter adhaerent multi moderni, fulcricque polest duplici ratione. Prima, quia modus hic crucifigendi facilius, et expeditior est; ille autem valde difficilis, et molestus estiam crucifixoribus. Secunda, quia in terra sancta specialis crucifixionis locus demonstratur, qui sane distat per aliquos passus a loco, quo crux fuit terrae infixae. Verum haec sententia licet rationi consentanea videatur, ego maiorem fidem adhibeo revelationi factae b. Birgittae. Quidquid autem sit de hoc modo crucifixionis, in eo conveniunt fere omnes praecitati Doctores cum b. Birgitta, quod arreptam eius manum dextram prius affigere tentarant, quoniam ex parte cordis erat, ut citius, et magis doleret; itaque dextrae manus volam ea parte, qua crassior est, tanta acrimonia confixerunt, et clavus, qui pollicis crassitudinem aequabat, et tanta erat longitudinis, ut ultra crucis stipitem non parum protenderetur, partem carnis intra foramen raperet, ut non tam affixam, quam ferrum natam crederes. Pari postea immunitate ad sinistram processerunt, quae cum longius distaret a foramine propter nervos contractiores redditos, idcirco alii saevitiae instrumentis contendunt, ut funibus hinc inde ligatis, alii dextram manum vinculis retinerent, ne disiceretur, alii vero sinistram traherent, donec loco perforato, ac parato accommodari posset. Existimatque divus Bonaventura, quod sicut ante crucifixionem ferro terebant, viam ad ingressum clavi in ligno parabant, id ipsum ante crucifixionem in manibus, et pedibus praestiterunt. Hanc manuum crucifixionem considerans divus Gregorius Nazianzenus, ait: *Christi manum adversus manum positam esse arbitratur, manus scilicet Christi cruci affixas contra manum incontinentem extensam.* Manum quidem Adae vocat incontinentem extensam, dum ad vitium

cibum capiendum ex incontinentiae vitio patitur, et superbiae illam extendit; manus vero Adae primo incontinentem extensam manum dextera fuit, quia, ut docet Aristoteles (lib. 2. de Hist. animal. c. 1), et cum eo communiter Philosophi, a dextra incipit manus: ob quod aliqui dicunt dexteram Christi manum prius fuisse cruci affixam, ut ex b. Birgitta supra retulimus. Dum autem ex coactione manuum corpus mirum in modum contraheretur, factum est, ut pedes non possent attingere ad locum designatum clavorum; quare immanes ministri suum per humeros circumducentes valido corpus alligarunt, ut pedes, et crura, quoad possent, extenderent, ita tamen, ut manus iam confixae non disrumperentur, impletumque est illud (Psalm. 21): *Dimoverunt omnia ossa mea.*

Acerbitalem doloris, quem Christus in hac clavi fixatione manuum, et pedum sustinuit, ex eo probat Angelicus Doctor (3. p. q. 46. a. 6), quod in locis nervosis Christus Dominus fuerit transfixus: hic enim dolor adeo vehementer esse solet, ut nullis spasmodum casuaverit, aliis membrorum stuporem, et mentis alienationem imiserit. Unde doctissimus Eekius (de pass. Dom. a. 5. cons. 3), hanc dolum acerbitatem explicans, ait: *Manus altera obcluso clavo, ut gravior esset dolor, cruci affixa est, altera vero, quando iam foramen attingere poterat, funibus sic extensa est, ut venae distringerentur.* Non aliter ergo extensus est Christi corpus, quam solet extendi tympanum, ita ut omnia Christi membra, nervi omnes, venae quoque, atque arteriae velut chordae extenderentur. Quare Lantulphus (de pass.) revelatum asserit pio cuidam viro, Christum Dominum nullam maiorem sustinuisse poenam, quam huiusmodi transfixionem, facileque id, sicut et hae usque praenarrata vera esse constat ex revelationibus b. Birgittae. Unde d. Augustinus non immerito dixit: *Clavi, et lancea clamant.* Quod si quispiam interroget, quid clamant? d. Bernardus respondet: *Clamant clavis, clamant vulnus, quod in Christo sit Deus, reconcilians mundum sibi.* Quid ergo obstrepit Simon impurus ille magnus, dicens, fictum hominem crucifixum, Christum vero callide elapsum, si vulnus, si clavus clamat, quod in homine Deus sibi mundum reconcilians patiebatur? quid blaterat Mahometes impius, non Christum, sed Sinonem Cyrenaeum fuisse crucifixum delirans, si clamat vulnus, si clamat clavus, quod in homine Deus patiens mundum sibi reconciliat? ut quid garrir Cherinthus, fingens Iesum fuisse purum hominem? ac tandem si vulnus clamat, si clamat clavus Christi Dominum summo dolore confectum, quid Manichaei commentantur corpus Christi non verum, sed phantasticum fuisse? Sed et aliam egregiam divi Iustiniani responsum eidem interrogationi adhibere placeat: *Clamant, inquit, spissa, clavi, lancea, irrisiones; et verbera, ut ipse toto corde, totisque visceribus diligitur, qui pro dilectione nostra talia, ac tanta pati dignatus est.*

Sed liceat mihi in vulneribus Domini mei Iesu Christi tantisper immorari, antequam ad reliquias crucifixionis eius circumstantias illu-

strandam procedamus: *Foderunt*, ait divinus Vates, *manus meas, et pedes meos*. Nova sane metaphora, et observatione digna valde: quis non miretur effossas manus, effossos pedes dici? fodere enim proprie est ruderibus egessis fossas excavare: quomodo ergo consentaneum erit carnicibus manus, et pedes Christi effodisse? Respondet egregie Hugo cardinalis in haec verba: non dixit transfixerunt, sed foderunt, quia ex profunda hac excavatione ad instar fossae exprimitur fructus, qui inde prosiliit: fossis enim agros circumdamus, ut ex iis fructus copiosos exhauriamus, sicut quidam cecinit:

Fossa parit fellis opulento tempore fructus:
Fossa caro Christi caelica regna dedit.

Fossus igitur Christi corpus excavatum est, ut fructus aeternae beatitudinis nobis referret: vel certe ideo effossus est, quia arbor vitae est, et ut nos in eo insereremur, oportebat prius scissuras, et foramina in eo excavari. Refert sacra Scriptura (3. Reg. 6.) Salomonem fecisse in templo fenestras obliquas, quarum etiam meminit Ezechiel propheta (cap. 40. et 44.). Varii sunt Doctores, et inter se dissentientes in expositione huius loci. Sanctes Paguinus vertit fenestras latas extrinsecus, intrinsecus angustas. Caetanus (sup. 3. Reg. 6.) adnotat in textu Hebraico legi: *Fecit fenestras respicientes caelum*. Rupertus (l. de Trin. et eius oper.) dicit esse fenestras pene occultas, quae lumen non ferunt, quia Deus templum inhabitans lux est, nullo externo egens lumine. Idem etiam (sup. Ezechiel) fenestras inquit obliquas, quasi sagittas dicuntur, eo quod instar sagittarum angustum in pedes lumen referant: quod ante ipsum docuerat prius d. Hieronymus. Septuaginta Interpretes legunt fenestras absconditas. Communior sententia nostro argumento accommodatior est, quod fenestrae illae obliquae dicantur, quia extrinsecus angustae, intrinsecus latae essent, mystice enim vulnere Christi Domini apte significant. Scio Glossam per huiusmodi fenestras Doctores intelligere, qui dum ea quae in occulto vident, publice pandunt, quasi suscepto solis lumine cuncta templi penetralia replent. Scio etiam Incognitum tropologiae fenestras obliquas exponere, quod auiam, quae est templum Dei, debeat affectiones voluntatis exterioris habere angustas respectu temporalium, et latas interioris respectu spiritualium. Sed non infimum locum habet expositio, quod de vulneribus Christi mystice intelligatur: nam praeterquam, si cunctae fenestrae sunt parietis foramina, ita Christi vulnera sunt corporis officinae: certe sicut fenestrae ad contuendum, ita quoque plagae ad prospiciendum sunt aptae: in his enim prospiciemus in coelum, ut quanta sit beatorum gloria intueamur, quae tanto pretio empti sumus: in his prospiciemus in infernum, ut quanta debeat esse peccatorum ultio, cognoscamus, quandoquidem tantum Deo cruciatum intulerunt: in his excessum divinae charitatis admiramus, quae eo usque pervenit, ut animam suam daret, non so-

lum pro amicis, sed etiam pro inimicis: in his misericordiam Dei spectamus, qui proprio sanguine nos redemit: in his antiqui serpentis versutias delegimus, caelestiaque praesidia contemplanus. Sunt autem vulnere ista fenestrae obliquae, quia respectu exterioris interni, qui amplissimus erat in Christo, externae plagae exiguae, et angustae sibi videbantur: tum quia, cum a clavibus versus basin grossioribus, versus cuspidem subtilioribus sint inflatae, necessario una ex parte angustiores, altera ex parte laxiores esse debebant: tum quod corpus contristans maiorem in animam inferebant tristitiam, et dolorem: tum tandem, quia extrinsecus quidem angustae videntur, si solum hominem pati intueamur; intrinsecus autem in infinitum ampliores, si non purum hominem, sed Deum hominem pati, vulnerari, et crucifigi perpendamus. Id etiam quod divus Hieronymus (cap. 41. in Ezech.) ait, fenestras illas obliquas fuisse in modum retis, instar cancellorum, non incongrue Christi verberibus adaptatur: nam sicut per huiusmodi cancellos non plene res videntur, sed subsecure, ita quae in vulneribus Christi delitescent sacramenta, nemo clara, et evidenti cognitione perspicere, aut attentare debet: quia cum mysteria fidei sint, atque adeo non clara, et evidenter, sed obscura, et aenigmatica notitia sunt agnoscenda. Id quod satis indicant verba illa Sponsi (Cant. 6.): *Averte oculos tuos a me, non me fate cognoscere tentent*, ut explicit Glossa ordinaria. Laudans Sponsa minutim pulchritudinem omnium, et singularum partium corporis Christi, considerans manus, dixit: *Manus eius, manus tornatiles, plenas hyacinthis*. De cuius loci expositione, licet alibi multa dixerimus, diversa quaedam hoc loco subteximus. Rupertus (sup. c. 5. Can.) in tornatilibus manibus agilitatem ad miracula perpetranda intelligit: nam quae toro fabricantur, maxima agilitate huc illucque offeruntur. D. Gregorius (in cap. 5. Can. cap. 6.) tornatiles exponit manus Christi, quia sicut quod tornatur, in sua rotunditate sine obstaculo volvitur; sic Christi opera in rectitudinis rotunditate volebantur, ut nulla ei peccati macula obsisteret. Hugo cardinalis (sup. cap. 5. Cant.) in eandem locum interpretatur manus tornatiles, artificiosae opera Christi, ac summa prudentia fuisse executioni mandata: opera namque toro confecta artificiosae elaborata sunt.

His expositionibus aliam novam adhibuit eruditissimus Mallonius (de plag. man. Christ. c. 16.) in haec verba: *Manus Christi dicuntur tornatiles, quia eius manus rotunda plaga fuerunt excoratae: clavis rotunda rotundam in Christo figuram impressit. Vel si manus cum inflexis clavibus simul sumantur, tornatiles dicuntur, quia clavi tornatiles erant, eodem elocutionis artificii, quo Poeta cecinit:*

Pulsabit buccina buccas

Non enim buccina buccam, sed bucca buccinam pulsat; ita tornatiles manus proprie tornatiles inflexas clavos dicuntur. Quod autem ait Sponsa manus hyacinthis costipatas, varie Doctores

interpretantur. Aethas (in cant.) in manibus Christi admiranda eius opera; in hyacinthis mysticos sensus reconditaque mysteriorum arcana, quibus opera Christi scaten, contemplantur. Rupertus manus hyacinthis plenas ait propter caelestem retributionem aeternae felicitatis. Ego vero non incongrue putaverim, si ideo Christi tornatiles manus dixerim plenas esse hyacinthis in cruce, quia guttis sanguinis velut caelestibus gemmis sunt refertae.

Sed iam de vulneribus pedum aliquid dicentes, huic homiliae ultimam manum imponamus. Arbitror plures ob causas easque gravissimas voluisse pedes eius adeo graviter vulnerari, ut sapientissimus Lanspergius referat, triginta et sex mallei ictibus fuisse cruci affixos. Divus Gregorius (4. Mor. c. 40) ait, quod in pedibus denolantur desideria, et affectus, quos ut ostendat cruci semper debere esse confixos, proprios pedes configi permittit. Beda (in c. 7. Gen.): *Fixos habere voluit pedes in cruce, ut in eadem nos pedes figamus*. Glossa interlinearis, ut ostendat pedes Christi, hoc est praedicatorum cruci haerere perpetuo debere, iuxta illud divi Pauli (1. Cor. 9.): *Castigo corpus meum, et in servitutum redigo, ne cum aliis praedica-verim, ipse reprobus efficiar*. Divus Hilarius (in Matth. cap. 2) ait, quod Christus torcular calcavit solus, et ideo pedes ut calcantium in torculari sanguine rebeat. Mallonius (de ped. Christi. cap. 19) duas assignavit causas his verbis: *Ideo Christus pedes suos ferro voluit committere, donec lapis sine manibus hominum abscessus Nabuchodonosor statuum tangeret et contereret, ipse vero cresceret in montem magnum. Statua enim illa naturam designat humanam, sicut optime Anselmus in opusculo de somnio Nabuchodonosor, quae primo caput aureum habuit in statu innocentiae; pectus, et brachia argentea in Patriarchis Abraham, Isaac, et Jacob, et ceterorum; crura aenea in David, et Salomone, et reliquis; ferreae tibias in Sedechia, Zorobabel, et aliis; pedes partim ferreos, partim luteos in Machabaeis, qui commiseri non poterant. Ideo Christi anima velut lapillus sine manibus aenasa est, dum corpus penderet in cruce, et tetigit statuum in pedes, et in nihilum redactus est noster homo vetus: et immediate post haec aliter figuram eandem explicans ait: *Ipsa Christus est statua illa mirabilis: ipse enim habet caput aureum in divinitate; brachia ac pectus argentea in Abele, et Enoch, Noe, et Patriarchis; ventrem ac crura aenea in Abraham; tibias ferreas in Machabaeis; pedes partim luteos, id est mortales, partim ferreos in cruce, quae licet committeri nequeant, humana tamen impietate iunguntur: ideo lapillus, qui est Christus sine manibus abscessus, quia cum vult, animam ponit, statuum hanc corporis sui in pedibus tetigit, et in morte contrivit: ipse vero crevit in montem maximum, et replens orbem, dominatur a mari usque ad mare. His omnibus causis alias non contentendas subiungamus. Saphora uxor Moysi sanguine filii sui tetigit, et inivit pedes eius dicens (Exod. 4): *Sponsus sanguinum tu mihi es*. Christus igitur ut nobis sponsus sanguinum fieret, pedes clavis transfigi, et roseo sanguinis colore tingi voluit.**

Serpenti dixit olim Deus, et tu insidiaberis calcaneo eius. Ut ergo immunes simus a morsu eius, calcaneos suos cruci haerere Christus voluit. Nisi dicamus id voluisse, ut ostenderet carnes nostras timore esse confugiendas, iuxta illud Ambrosii (in Psal. 118): *Confuge timore velut clavis pedes meos: ubi aperte desinit metaphoram cum Davide ab iis, qui clavo confixi sunt, qui nec in unam, nec in alteram partem se flectere audent, ne cruciatu maiore torqueantur. Vel tandem dicamus, quia speciosi debent esse pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona: ideo pedes suos voluit proprio sanguine purpurari, vel quia cum esset summus Pontifex, potestate excellentiae conspicuus, pedes eius unguenti erant non oleo, ut dexteri Romani Pontificis pes, sed proprio sanguine, e venis eius defluente.*

HOMILIA XXII.

Prosequimur circumstantias crucifixionis Christi Domini, alias plures scitu dignissimas tradentes, et elucidantes.

Eas quae resant explicandae circumstantias crucifixionis Christi, exordiri placeat a numero clavorum, quibus executioni mandata fuit. Sunt enim gravissimum Doctores, asserentes tribus tantum clavis Christum Dominum crucifixum: putant enim pedes uno tantum clavo leberatos fuisse. Ita d. Gregorius Nazianzus (de Christ. patient.), d. Anselmus (dial. de Pass. Christ.), d. Bonaventura (lib. medii. vit. Christ. c. 78), d. Ambrosius (de obit. Theod.), Rufinus (l. 2. c. 8), Nicephorus (l. 8. c. 29); Icanes Zonaras (c. 3. annal.), Sigonius (de occid. imp. l. 3. n. 328); Eutropius (l. 2. Hist. trip. l. 1), et multi moderni, quorum sententia probari potest. Primo ex Abalonis figura, qui tribus lanceis confossus fuit, et ex littera Tau, quae crucis figuram gessit, in qua tria solum latera reperiuntur. Secundum, quia si duobus clavis pedes fuissent transfixi, certe cum aequalis essent magnitudinis, non fuisset manus vulnus unius pedis quam alterius; in sacra autem Sindone Thuriini asservata constat unius pedis vulnus latus esse alterius vulnere, et ipsorum pedum alterum altero magis dilaceratum, quod ea ratione factum est, quia pedibus uno clavo confixis oportebat vel clavum esse grossiorem, vel secundum partem grossiorem magis infigi, et pedem alteri superpositum crudelius et latus perforari, quod non parum dolorem Christi auget. Tertio, quia ut refert Isidorus Mosconius, in corde s. Clarae de monte Falcone visi sunt tres nerviculi, ex quibus tres clavi dependebant, duo quidem minores, et tertius maior, quos idem auctor saepe vidisse testatur. Quarto, quia praecitati Patres, et maxime d. Ambrosius, et Nazianzenus cum reliquis enarratis, clavos a regina Helena inventos solum commemorant tres: primum galae Imperatoris Constantini impositum: secundum fe-

no equi illius interfectum; tertiam, cuius meminit Gregorius Thronensis (*lib. 6. histor.*), in mare Adriaticum immisum ad tumentes eius fluctus compingentes, et frequentes tempestates sedandas. Ac tandem eandem sententiam stabilit communis et receptissimus pingendi modus Ecclesiae, quae non consuevit Christi crucifixi imagines quatuor clavis depingere, sed tribus tantum.

Ceterum ego magis inclinor in oppositam sententiam, asserentem quatuor clavis manus, et pedes Christi perforatos fuisse in cruce. Moxor primo ad id auctoritate gravissimum Doctorem: nam in primis Gregorius Thronensis (*in hist. de glor. Sancto.*): *Unum, inquit, ex quatuor clavis deponi iubet Constantinus in petago: et (de glor. Martir. lib. 2. cap. 6) ait: Clavorum ergo dominicorum gratia, quod quatuor fuerint, haec est ratio: duo sunt affixi in palmis, et duo in plantis. D. Cyprianus (ser. de pass.) clavis sacros pedes Domini terebratos fuisse tradit, ex quo evidenter colligitur quatuor esse sensisse, cum duobus aliis manus Christi fuerint confixae. D. Augustinus (lib. Medit.) ait: Inmaculata Christi vestigia diris confixa clavis, et infra subdit: violari clavis pedes, et manus plasmatoris. Innocentius III. (serm. 1. de uno Mart.) Quatuor, inquit, clavi sunt quatuor principales virtutes cardinales. Accedit Gulielmus Lyndinus Episcopus (in sua panopl. lib. 14. cap. 97) ubi ait: Christum Dominum una nostri causa crucifixum, non tribus fuisse clavis fixum, ut hodie vulgo habent imagines, sed quatuor. Verius crediderim non vestitissimis tantum Lovanii, Parisi, et per Germaniam imaginibus, sed tabellis etiam antiquissimis in Graecia Ianpridem fabricatis rem hanc firmari.*

In Caemeteriis etiam sanctorum Martyrum, quae extra muros urbis subitas terram reperiuntur, permultae sunt inventae imagines Christi Domini, quatuor clavis crucifixi, quae mihi non leve argumentum faciunt, ut multo virorem habeat iudicem sententiam, cum a primordiis Ecclesiae hanc consuetudinem Christum depingendi quatuor clavis observatum esse constat. Toletus deinde, et Nonnus (*in cap. 19. Ioan.*), et multi alii eidem sententiae adstantulantes. Secundo moxer ex revelatione facta b. Birgillae: nam (*lib. 1*) haec scribit: *Deinde deextrum pedem crucifixerunt, et super hunc sinistrum duobus clavis: et (lib. 4) ait: Et pedes similiter ad foramina sua distenduntur, cancellaque, et quasi infra a tibis disuncti duobus clavis ad crucis stipitem configuntur: et a tibi, pedes deorsum trahit, et duobus clavis perfossio tamen, quia antiquae picturae imaginum Crucifixi eidem sententiae valde opitulante, ut patet in imagine argentea antiquissima Christi crucifixi, quae habetur Romae apud s. Petrum, et in Crucifixo apud s. Ioannem Lateranensem, et in statua Crucifixi per Nicodemum condita, quae colitur Lucae, quae civitas est Italiae, et in altera Lovanii in ecclesia s. Michaelis, ac tandem in altera ecclesiae Burgensis in Hispania, et in aliis quamplurimis aliarum provinciarum. Quarto subscribo huic sententiae: quia, ut adnotavit cardinalis*

Toletus, quatuor fuerunt crucifixoresh Christi, quorum singulos singulos clavis infixisse vestimile est: maxime quod Seneca (*lib. de beata vita*), loquens de illis, qui noxios crucifigebant, ait: *Unusquisque vestrum clavos tuos ipse adegit.* Tandem id mihi persuadere, quia difficultissimum fuisse, duos pedes stantis modo clavo configere. Quam difficultatem agnoscens d. Bonaventura (*in medit.*), coactus est dicere: *Pracuta sude prius Christi pedes perforatos, ut facilius clavo configenti pateret aditus.* Rationes autem in contrarium non nullum urgent. Non prima ex figura Absalonis desumpta, quia non oportet in omnibus, et per omnia figuratum respondere figurae: constat enim venditionem Iosephi umbram fuisse venditionis Christi Domini, et tamen comperit habemus ex sacra Scriptura, illum viginti, Christum vero triginta argenteis venditum fuisse. Non secunda, quia ex multiplici alia causa, quam ex unilate clavi, potuit vulnus unius pedis esse latius, quam alterius; vel quod clavis grossior esset; vel si aequalis magnitudinis, potuit minus profundius infigi, et latius vulnus causare. Non tertia, quia cum frequens esset, et valde usitatus modus pingendi Christum crucifixum unico clavo, sicut et modo viget, eundem crucifixionis modum corde impressum s. Clara recepit, quae molliores corde meditata fuerat. Non quarta, quia multi illorum Doctorem nec tres clavos retulerunt, sed duos tantum, ut ex illa computatione firmum argumentum colligi non possit. Non ultima tandem, quia si de auctoritate imaginum quantum ad modum pingendi agatur, antiquioribus maior fides adhibenda est quam recentioribus; constat autem ex dictis, antiquiores Christi crucifixi imagines duobus clavis pedes perforantibus depingi consuevisse.

Hinc facile erit deprehendere, opinio relegendam esse eorum opinionem, qui putarunt Christum Dominum crucifixum fuisse clavis octo, ut refert Iacobus Bosius (*lib. 1. de triumph. cruce cap. 15*), eo Plauti testimonio fulti, quod olim moris erat, octo clavis malefactoris cruci affigere, sic enim ille ait: *Ego dabo et talentum, primus, qui in crucem curruerit, sed ea lege, ut affigantur bis pedes, bis brachia; quo etiam modo non pauci martyres fuerant crucifixi: nam de Agricola, insigni Christi Martyre, d. Ambrosius (*in adhorat. ad Virg.*) inquit: *Nos legimus, martyres, clavos, et multos quidem, et plura fuerunt vulnera, quam membra; et in eius vita sub die quarta Novemb. regnantes: Agricola vero plurimis clavis cruci affigens, interemerunt.* Veram licet haec vera sint, opinio tamen, octo Christi clavos adstrans, praeterquam nullum gravem habet auctorem, est contra communem sensum Ecclesiae. Unde recte cardinalis Baronius dixit: *Quod vero clavi, quibus suffragus est Christus, plures in diversis locis hodie reperiri dicantur, nihil est, quod pluribus quam tribus, vel ad summum quatuor Christi manus, et pedes confixos putemus.* Cuius rei ego eam putaverim rationem esse, quod nonnulli ex praedictis clavis, qui in diversis locis ostendantur, devotionis causa facti sunt, partim ex materia alicuius ex quatuor clavis,*

quibus Christus Dominus fuit affixus: partim ex communi ferri massa: nonnulli etiam fabricati sunt, absque ulla verorum clavorum Christi particula eis permixta; ad normam, et exemplar illorum, et in illis fideles, tantum in imagine eos, quibus Christus revera fuit confixus, religioso cultu adorarent.

De corona autem spinea, an in crucifixione detracta fuerit, duplicem contrariam invenio sententiam, quam facile in concordiam redigam. B. enim Birgilla (*lib. 7. rev. cap. 15*) ait: *Quo facto coronam de spinis, quam deposuerant de capite eius, cum crucifigeretur, iterum imposuerunt, et aptaverunt capiti suo sacratissimo.* Causam autem cur coronam Christo crucifigendo detraxerint, eam fuisse autumant communiter Doctores, quod inconsultum tunicam detrahere non poterant, nisi corona detracta. Origenes tamen (*tract. 35. in Matt.*) contrariam sententiam his verbis stabilit: *Quomodo denuo spoliataverunt eum chlamyde coccinea? de corona autem spinea nihil tale scripserunt Evangelistae, propterea quod et nos quaerere voluerunt exitum rei de corona semel imposita, et nunquam detracta.* Ita etiam docet Tertullianus (*lib. cont. Iud. cap. 13*) his verbis: *Isaac cum ligno reseratus esset, arte oblato in vepe cornibus haerente, et Christus suis temporibus lignum humeris suis portavit inhaerens cornibus crucis.* Sed haec quae pugnantia videntur, facile conciliari possunt, si dicamus non omnino iudicandum esse detractam coronam, quae statim maiori cum dolore fuerat imprimenda: non enim dimissum dicitur, quod statim erat assumendum, ut constat ex (*l. divor. ff. de divor.*). Fuit ergo Christus Dominus corona redimitus cruci affixus, ut praeter testimonia adducta confirmat divus Cyprianus (*de Pas. Dom.*) his verbis: *Consideravi opera tua, et exyaci clavis sacros pedes terebrantibus, fossisque manibus, et vulnerum anxietate non loqueris, de spinis sacrum caput pungentibus non quieveris, sed sagittis, ut innolescat posteris, quare derelictus a Deo videaris, expositus contumeliis, et Iudaeorum ludibriis.* Et ratio ipsa ad idem non parum favet: tum quia iterum imponentes coronam capiti Christi, magis, et magis illum lacerabant, cum oporteret aliis diversis partibus capitibus spinas infigi denuo: tum quia cum Christum Dominum crucifixerant sub praetextu quod regnum affectaverat, id quod et eius titulus attestabatur, manifestum est, ad eundem finem, vel non detraxisse illi coronam, vel detractam iterato imposuisse, ut ea redimitus crucifigeretur. Quare non est audiendus Euthymius (*cap. 67. in Matt.*), asserens Christum Dominum crucifixioni proximum omnia regalia ornamenta deposuisse, atque adeo chlamydem coccineam, et coronam: non enim est eadem ratio de corona, et de chlamyde: nam chlamydem exuerunt carnifices, quia secundum consuetudinem damnatorum ad crucem nudus crucifigi debebat, et quia ipsi chlamydis lucrum quaerebant. Quae rationes respectu coronae nullius momenti sunt.

Illud praeterea in hoc genere argumenti observatione dignum iudico, quod non pauci Patres adnotarunt, Christum Dominum facie ad

Occidentem conversa in cruce pependisse. Unde s. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus dixit (*in theor. reru. Eccles.*): *Christus cruci affixus ad Occidentem erat intuens, eius vero venerandarum manuum altera in Meridiam, altera in Septentrionem erat extensa.* D. Damascenus (*Orthod. fidei lib. 3. cap. 13*) inquit: *Cum in cruce penderet, ad occasum prospiciebat.* B. da (*in c. 23. Lucae*) ex Sedulo haec quae sequuntur carmina profert:

Quattuor inde plagas quadrati colligit orbis,
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous
Occiduo sacrae lambuntur sidere plantae,
Arcton dextra tenet, medium laeva erigit axem.

Certe si dextram ad Septentrionem extensam habuit, et sinistram ad Meridiam, consequens fit necessario, convertisse faciem suam ad occasum: quomodo enim sol oriens Occidentem intuetur, ita Sol iustitiae, de quo Zacharias (*c. 6*): *Eccce vir oriens nomen eius*, in cruce existens Occidentem aspiceret voluit, ut significaret eos qui in tenebris, et umbra mortis sedent, suo splendore illuminaturum: quod et praedixisse mihi videtur Malachias, dum in persona Dei locutus promiserat: *Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiae, et sanitas in pennis eius.* Pennas habet interpretor sacramentis vitae brachia esse in cruce expansa, et saluifero sanguine manantia. Apte autem dixit, et sanitas in pennis eius, ut significet, quanta velocitate Christus Dominus sanitatem imperatoris iis, qui toto corde illam exquirunt. Atque hinc elicio testimonium illius nodi, quem his verbis proposuit Origenes (*in lib. Num. hom. 3*): *Quod ex omnibus caeli plagis ad solam Orientis partem conversi orationem fundimus, non facile cuique puto rationem comperitur.* Respondet enim Ioannes Damascenus (*Orthod. fidei lib. 4*), quod cum Dominus in cruce penderet, ad occasum prospiciebat, propterea ad Orientem adoramus, quasi faciem eius intuentes. Eandem rationem tradit Clemens Alexandrinus (*T. Strom. 4*) in haec verba: *His, qui versabantur in ignorancia, exortus est dies cognitionis veritatis. Ea ratione ad orientem solem sunt orationes: Atque ab hac orandi consuetudine, quae antiquissima est, et ab Apostolis tradita, ut testantur s. Athanasius (*quae. ad Antio. 16. quaest. 1*), Clemens Romanus (*2. consti. cap. 57*), Clemens Alexandrinus (*7. st. 4*), Dionysius Areopagita (*de Eccl. hier. lib. 2. p. 2. cap. 2*), Cyrillus (*Mystag. 1*), Ioannes Damascenus (*Orthod. fidei lib. 4. c. 13*), et alii, qui eius consuetudinem plures referunt causas, ortum habuit, quod hodie templa edificari consueverunt Orientem versus, in quibus imago Christi de cruce pendentis Occidentem spectat. Unde d. Clemens Papa (*2. consti. c. 57. d. Io. cap. 19*) ait: *Oportet enim stare in ecclesia sapienter, sobrie, et vigilanter curibus ad corpus Domini intentis, deinde cuncti pariter consergentes, et in Orientem spectantes precantur Deum.**

Cum autem d. Ioannes dicat, Christum Dominum crucifixum fuisse inter duos, circa circumstantiam hanc silentio praeterire non liceat.

Circa quam primo observo, quod licet latrones isti soleant a pictoribus funibus cruci alligati depingi, quia velat cecinit Horatius (*in arte Poetic.*):

pictoribus atque poetis
Quilibet audeat semper fuit aequa potestas:

vel ut Abulensis (*Parad. 3. cap. 44*) adnotavit, ad maiorem iram excitandam contra Iudaeos, qui innocentem Iesum clavibus affigerent, sceleratissimos vero reos funibus solum ligarent; omnino tamen dicendum reor, latrones etiam clavibus confossum fuisse. Colligo id primo ex d. Ioanne, et aliis Evangelistis, qui eodem crucifigendi verbo utuntur, loquentes de Christo, et de latronibus; igitur sicut crucifigere respectu Christi importat clavorum affixionem, idem prorsus significabit respectu latronum. Secundo quia cum regina Helena tres cruces invenit, ambigebatur quatenam illarum esset Domicia; at si omnes tres cruces non haberent foramina clavorum, facile fuisset discernere, quatenam esset Christi. Ergo cum id miraculo comprobante agnium fuerit, manifeste hinc inferitur, latrones clavibus fuisse confossum. Tertio, quia modus iste crucifigendi per clavorum affixionem vetus satis erat, ut patet ex libro I. Esdrae, ubi Cyrus, et Darius reges Persarum, in decreto de templo Hierusalem instaurando iubent, ut homo qui hanc mutaverit iussione, tollatur lignum de dono ipsius, et erigatur, et configatur. Amai etiam in cruce, quam paraverat Marthochoao, ut lib. Ester legitur, clavibus confossum fuit: nam ubi nostra vulgata legit, *Appendit eum in eo*, Septuaginta Interpretes verterunt, *Crucifigatur in eo*; nec verbum appendere, quo utitur vulgatus interpres, quidquam inficiatur lectionem hanc: nam qui cruci clavibus suffigitur, vere et proprie in cruce suspenditur, vel appenditur. Haec etiam sententiae suffragantur unanimi consensu Patres. Nam d. Gregorius Papa de bono latrone loquens ait: *In cruce clavi manus pedesque eius ligaverunt, nihil in eo a poenis liberum nisi cor, et lingua remanserunt.* D. Augustinus (*tra. 37. in Ioan. et in Ps. 39. et serm. 130. de temp. et lib. 1. ad Simplicianum. q. 2.*): *Clavis infixi dixerunt, manus clavibus inhaerebant, pedes transfixi erant.* d. Chrysostomus de iusto latrone loquens: *Quod mente, aut, sana vigilabat clavorum confusione constrictus, quis poterit non admirari?* Idem divus Ambrosius (*in orat. de obit. Theodos.*), et Paulinus (*in Epistol. ad Sacer. Sulpit.*). Posuerunt autem data opera Dominum Iesum inter duos latrones, quia animadvertent, quod cum ad comprehendendum illum in hortum venissent, solum conquestus fuerat, quod tamquam cum latrone secum egissent, dicens: *Tamquam ad latronem exivisti cum fastibus, et gladiis comprehendere me.* Hoc ergo observantes, inter duos latrones illum crucifigere voluerunt, et non solum in consortio eorum, sed in medio, tanquam maximum inter facinorosos, et velut regem eorum, sic enim maiori infamia illum aspergebant. Voluit etiam medius crucifigi inter duos latrones, implevis figuram Ioseph Patriarchae (*Gen. 40. ibid.*): *Hic enim innocens*

in carcerem inclusus est, cum duobus Pharaonis ministris, qui in Dominum suum peccaverant, quorum unus servatus est a morte, alter vero illum non exavit. Quod etiam accidit latronibus, quorum unus perit, alius servus factus est. Medius tandem locus inter bonum et malum latronem ei consentaneus fuit, ad significandum, constitutum esse supremum iudicem a Patre in praemium, quod a Pilato ad mortem adiudicatum esse sustinisset: unde in cruce quasi possessionem accipiens potestatis iudiciariae, bonum latronem a dextra existentem salvat, impium vero a sinistra existentem condemnat. Ecce umbram quandam universalis Iudicii, in quo a dextris existentibus dicit (*Matth. 25*): *Venite benedicti Patris mei, etc.* a sinistris vero; *Ite maledicti in ignem aeternum.*

Hucusque nihil de circumstantia temporis proximum, quare oportet ut de die, et hora crucifixionis Christi Domini aliquid proferamus. Et quidem de die, omisso Graecorum errore, asserentium Christum anticipasse diem immolationis agni, celebrando phase decimam tertiam die primo mensis, quem sequuti sunt Nicephorus (*lib. hist. cap. 28*), et Euthymius (*sup. Matth. 26*), et recepte illum confutat d. Thomas (*in opus. 1. contr. error. Graec. cap. antepenult.*). Dicendam est cum communi Catholicorum sententia, Christum Dominum crucifigum fuisse decimaquinta die mensis primi. Ita d. Augustinus (*ep. 80. ad Castell.*), Hieronymus, et Anselmus, Chrysostomus, et Theophylactus (*sup. cap. 26. Matth.*), et d. Thomas (*3. p. q. 73. art. 4. contr. gent. cap. 79. et op. sup. cit.*): idque evidentissime probatur ex tribus Evangelistis, qui in eo conveniunt, quod die Azymorum discubuit cum discipulis suis, in quo fundatur Ecclesia Latina, consecrans in pane azymo. Constat autem Christum, ut observantissimum legis, celebrasse Pascha die determinata per legem, scilicet decimaquarta. Liqueat igitur crucifixum esse decimaquinta. Sed de hora maior est difficultas, et gravior multo, non quia incerta sit, hanc enim fuisse horam sextam, quae secundum quamplurimum nationum computationem est duodecima, attestantur uterque Evangelista, Matthaeus, et Lucas, sed tota oritur difficultas ex verbis d. Marci; dicens (*Matth. 26*): *Erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum.* Locus iste interpretis valde lorsi; omissis tamen variis interpretationibus, quae a veritatis scopo mihi longe aberrare videntur, eas solum referam, quae et celeberrimos, et cum veritate magis consentaneos iudico. Primam tradit magnus Pater Augustinus multis in locis, et illam acceptat textus (*in cap. pericul. de poen. dist. 1.*), et Glossa ibi, et (*in cap. noct. de consec. dist. 1.*), ubi eandem admittit Telesphorus Papa, et Innocentius (*de sacer. altar. myster.*), et placet etiam Eucherio (*quaest. sup. Marc.*), nec displicet Theophylacto (*in Ioann.*), amplectunturque illum Leoncius, et Hesycheus, et victor Aniochensis (*in Marc.*), qui ait illa hora damnatum Iesum a populo, sicut et illud Matthaei, videns Iudas, quod damnatus esset, scilicet Iesus, a populo: ac tandem approbat b. Ignatius (*ep. 6.*) qui cum

vicinus fuisset illis temporibus, quae haec gesta sunt, potuit veritatem ab his, qui interfuerant, omnino intelligere. Hi omnes asserunt d. Marcum loqui de crucifixione hora tertia facta a Iudaeis, non manibus, sed lingua, quando petierunt a Pilato, *crucifige eum, crucifige eum.* Probabilitatem praefert haec expositio: nam recte dicitur aliquid moraliter fieri, quando ponitur causa, ex qua statim sequitur effectus; sicut vere dici potest filiam Herodiadis sua petitione interfecisse Baptistam, quia causa fuit, ut interficeretur. At si rem sincere perpendamus, non caret difficultate haec interpretatio, quia Marcus aperte videtur loqui de reali crucifixione millium manibus facta: sic enim habet: *Et crucifigentes eum dividerunt vestimenta eius in tres sortes, et subdividit stalam: Erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum;* quasi dicat, quando milites, qui dividerunt vestimenta, crucifixerunt Christum, erat hora tertia. Secundam expositionem adhibet d. Hieronymus (*sup. Psal. 70*), quem sequuti sunt Theophylactus (*sup. Ioan. 19*), Calteanus (*sup. Ioan. et Marc.*), et Canus (*de loc. cap. ult.*): asserunt ergo vilius scriptoribus apud Marcum dictum esse hora tertia, ubi esset dicendum *hora sexta*; facile autem scriptores in hunc errorem incidere potuisse, quia apud Graecos littera, quae est nota ternarii, est simillima illi, quae est nota senarii. Sed haec expositio difficilis creditur est, quia omnes tam antiqui, quam recentiores legunt in Marco *hora tertia, sicut et in Ioanne, hora sexta.* Nec aliquis inquam auctor meminit codicem aliquem, in quo non ita legatur; incredibile autem est, errorem istum in omnes irrepisse. Tertiam solutionem adhibuit Euthymius (*in Marc.*), elucidans illa verba: *Erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum*, ubi haec verba scribit: *Hora sexta crucifixus est, sicut dicit Ioannes. Quid ergo dicendum est? quod id quod dicitur, erat autem hora tertia, non trahitur ad id quod additur, et crucifixerunt eum, sed refertur ad principium eorum, quae passus est Saluator: erat autem inquit hora tertia, quando videlicet pati coepit a militibus Pilati; deinde quod sequitur, per se legendum est, et crucifixerunt eum, videlicet hora sexta. Mentio ergo tertiae horae, quae fit a Marco, principium manifestat eorum quae passus est Dominus, sextae vero a Ioanne finem ostendit, qui fuit crucifixio. Ultimam interpretationem tradunt Lyra, Iansenius, et alii moderni doctores. Pro qua stantendum est, quod sicut ab antiquis consuevit dividi nos per quatuor vigilias, quarum quaelibet continebat tres horas nostras, quae quaelibet continebat tres horas nostras, prima incipiebat diticulo, et durabat usque ad horam diei tertiam: secunda incipiebat ab hora tertia, et durabat usque ad horam sextam. Christus ergo secundum praedictam computationem crucifixus est inter tertiam, et sextam: scilicet prope meridiem, et ideo vere dicit Marcus illum cruci-*

fixum hora tertia, sexta autem nondum advenerat: et vere etiam dicit Ioannes, quod erat quia iam instabat tempus horae sextae. Exemplum sit eius, qui comedit inter undecimam, et duodecimam horam, quia aliquando dicit se comedisse hora undecima, aliquando duodecima; et utramque reputat verum, quia comedit hora undecima expleta, et duodecima inchoata.

Ultimam circumstantiam, cuius quatuor Evangelistae meminerunt, nos etiam meminisse oportebit: aiunt enim milites Christi crucifigentes vestimenta eius inter se divisisse, et super inconsultum tunicam sortem misisse. Arbitror quidem, quidquid illi censant, vestimenta fuisse divisa in quatuor partes, illas scilicet, quae Iudaeorum vestes quatuor necessario habebant. Praecipuebat enim (*Dexter. 22*), ut asserent frambis per quatuor angulos clavorum, et, ut insinuat Augustinus (*in Ioannem*), sorte fuisse definitum, quae pars cuique contingeret, ut non obscure indicant verba d. Marci (*cap. 18*): *Diviserunt vestimenta eius milites sorte super eis, quis quid tolleret: postea vero tunicam inconsultum indidimus suis sorte sortibus. Vocat autem Scriptura sortem ludum militibus consuetum, quia taxilli sorte cadunt, ut illa Christus Iudaeorum, et Iudaeorum, vel sortem vocat divisariam de qua Salomon ait (*Prov. 18*): *Contradictiones comprimunt sortem, et inter potentes quoguo dividuntur.* Vestes autem damnatorem, ut ait d. Cyrillus (*sup. Ioan. 19*), quasi haereditatis lege ad se pertinentem milites vindicaverunt. Sed id nonnullam difficultatem ingerit, ob quam causam milites illi solliciti fuerint in divisione vestimentorum Christi aliquo vilius: nam cum Dominus pauperem vitam gereret, et ipse dixisset: *Ecce qui molibus vestiuntur, in domibus regum sunt, non pretiosis vestibus, immo nec medicis, sed vilibus induebantur, cuius normam sequens Seraphicus noster Pater Franciscus (*in Regul. sua*) praecipit, ut fratres vilibus induerentur. Euthymius respondet, milites per irrisionem divisisse, quasi de regibus, et pretiosis vestimentis aliquid habere volentes. Sed Procopius Gozaens (*in cap. 20. Gen.*) aliam singularem rationem tradit veritati magis conformem, sic enim ait: *Ob eam causam inter se contendebant milites, singuli cupientes ea divisa habere partem, quasi viliis foret non ad intendendum, sed quia vis quadam medica in ipsa esset; haec ille. Cum enim antea vidissent, quod solo tactu fimbriae vestimentis eius mulier quaedam a fluxu sanguinis sanata fuisset, facile quidem inde coniecit poterant, medicandi vim vestibus eius inesse. Solliciti ergo erant de vestibus Christi, non propter valorem materiae, sed propter pretium virtutis, quam proinde nulla pecunia se vendituros autumabant.* Euthymius (*cap. 67. in Matth.*) ait: *Hanc tunicam, loquitur de inconstanti veste, e traditione Patrum acceptisimus fuisse Dei matris, veluti sunt apud nos capitis, aut pedum hiemalia operimenta, id est pitoculi, et caligae, quae tunc ex lana, tum bombyce sunt ad arendum frigus.* Addunt alii, b. Virginem Christo parvulo existente illum contexisse, et ipso crescente,**

ipsam etiam crevisse: quod licet nonnulli negent, ego maius fundamentum invenio ad annuendum, cum sacra Scriptura commemoret vestes filiorum Israel egredientium de Aegypto per quadraginta annos non fuisse vetustate consumptas: immo illis ancilis, auctas ipsas, ut nulli tradunt, locum Deuteronomii 8. explicantes. Hanc vestem a b. Virgine contextam; quam inconsultem vocat sacra Scriptura, tradunt iidem Doctores asservari in oppido Argentolio, non longe a Lutetia Parisiorum, ubi magna veneratione peregrinis spectanda proponitur.

Tandem quid haec vestimentorum divisio praesignificaverit, Patres, et Doctores silentio non praeterunt, utpote quae specialis mysterio non caruerit. D. Cyrillus (*lib. 12. in Ioan. cap. 32*) respondit in hoc significari: *Quatuor orbis partibus ad fidem reductis Christi carnem indicibiliter, et impartibiliter communicari in Eucharistia; divisio ergo vestimentorum partis orbis significat; tunicae integritas carnem Christi divitam, et impartibilem communicatam indicat: caro autem Christi per tunicam desuper contextam, per totum significatur, quia absque sensuum conventu virtute Spiritus sancti desuper corpus Domini contextum, atque confectum, de sanguine beatissimae Virginis fuit; haec Cyrillus. Cardinalis Toletus (*in Ioan. cap. 19. adn. 14*) ingeniosam et eruditam aliam expositionem exhibet his verbis: *Voluit Christus in vestimentis ipsis qualitate passionis suae significare, habebat enim tunicam, et vestimenta: vestimenta humanitatem significabant, quae erant duo, sicut humanitas corpus, et animam continet: haec secta sunt, quia in humanitate passus est et corpore, et anima: at tunica primum et interius vestimentum significans divinitatem eius, non admisit partitionem, quia nequaquam passio ad eius pervenit divinitatem; tamen sors facta est super eam, quia propter unionem, cum esset Deus et homo, dicebatur potius Deus, quia illi homo Deus erat, et non hoc per passionis receptionem in divinitate, sed propter unionem humanitatis ad ipsam, per quamdam sermonis attributionem. Iansenius (*in conc. Evang. cap. 143*) aliter id explicat in haec verba: *Quadrupartitum vestium divisio quadrupartitum significat Ecclesiam, hoc est Ecclesiam quatuor mundi terminis replentem; inconsultis vero, et indiciva refert Ecclesiae eiusdem unitatem, quam frustra semper scindere conati sunt haeretici. Ultimam, et non contemendam doctissimi Simonis Cassiani expositionem aducere non pigebit: *Vestimenta Christi Scripturae sunt veteris testamenti et novi, quae quadrisarie dividuntur, in legem, historiam, doctrinam simpliciter decentem, et prophetiam: ad legem Moysis tempus; ad historiam Iosue Iudicum et Regum; ad doctrinam codices Salomonis; ad prophetiam omnes Prophetas. In novo autem testamento et huiusmodi divisio reperitur. Ad legem Evangelium; ad historiam Actus Apostolorum; ad doctrinam epistolae Pauli atque canonicae; ad prophetiam Apocalypsis Ioannis. Harum partium unusquisque pro suo capto partem accepit, ut etiam in una magis, quam in alia quisque reperitur doctus, et etiam pro****

*tempore ista novimus esse divisio, secundum quod homines suis temporibus Domino coeli strenue, aut tepide militarunt. Alter autem Scripturae testamenti dividuntur, quantum ad sensum, quibus ipsae diserte tractantur, in sensum historicum, allegoricum, anagogicum, et morale, et videtur vestimenta corpus, sic ista obtegunt Christum: et paulo inferius subiungit: *Tunica vero inconsultis fidei arguit unitatem, unitas siquidem nostrae fidei scindi nequit: potest homo a fide rescindi, sed fides non potest ullo modo rescindi. Atque haec sufficienter de circumstantiis crucifixionis antecedentibus mortem, postea de subsequentibus agemus.**

HOMILIA XXIII.

De causis, ob quas Christus Dominus ignominiosam crucis mortem elegerit.

Inter has causas cum commemorare primo loco placet, quia ob docendum humilitatem spiritualis vitae basim Christum Dominum per motum arbitror, ut tam abiectum mortis genus eligeret. D. Hieronymus (*in cap. 7. Mich.*), de amore loquens, ait: *Amor aut patris accipit, aut facit. Id autem quia ratione de amore Dei erga hominem verificari possit, explicemus. Cum enim Deus infinitae maiestatis sit, homo vero finita, et limitata virtute circumscripserit, sed infinita inaequalitas, nulla videtur inter eos paritas excogitari posse. Quomodo ergo divinus amor patris accipit, aut facit? Sane si rem altius contemplerur, divinus amor, qui sapientissimus est, sapienter adinvenit, hominem efficiens Deum, et Deum hominem: deprimens enim Deum ad humanam naturam induendum, et exaltans hominem ad unitatem personae Verbi divini amplectendum, parem hominem Deo reddidit, Paulo dicente (*ad Ihi. ip. 2*): *Qui non rapinam arbitratus est, se esse aequalem Deo. Deum etiam parem homini effecit adeo, ut non immerito dixi possit, ecce Deus factus est quasi unus ex nobis, quia et homo factus est. Sed quid dico factus est homo? factus est vermis, et non homo, id ipso attestante per Prophetam (*Ps. 21*): *Vermis sum, et non homo, opprobrium hominum, et adiectio plebis. Ergo ut amoris fuit effectus nostrae susceptio humanitatis, et illa electio mortis in cruce, quae omnium erat ignominiosissima, et plurimum execrabilis. Inde scriptum, maledictus homo qui pendet in ligno, quae circumstantia dedecoris Redemptorem nostrum gravissime torquebat. Memini eloquentiae parentem dixisse, nihil in vita invidius vita. Per multos tamen legimus, ne honoris facturam vel minimam subirent, mortem sibi conscivisse, salius sibi vitam extingui, quam famam maculari indicantes, ut quae Plutarchus de Pompeio, et quintus Curtius de Alexandro, et Titus Livius de Scipione tradiderunt, non obscure***

atstentur. Refert etiam idem Plutarchus, non tam doluisse Alcibiadem exilium, rei familiaris devastationem; immo et vulnera sibi inflicta, quam contumeliosum Themistoclis verbum, quod adversus illum protulerat. Honoris enim appetitus tam altus in animis hominum egit radices, ut somnata inimicorum trophaea non secus, ac si vera essent, vehementer dolorem ingerere solent, ut Themistocli accidit, qui dicere solebat: *Mileiadis trophaea me excitant, et in somnis quietem capere non sinunt. Quod et fratribus Ioseph contigisse sacra Genesios commemorat historia, quos novimus adversum Iosephum valde indignatos eo solum nomine, quod somniasse referret se a stellis, sole, et luna adorari. Cum ergo haec ita se habeant, haud difficile inde erit eruere, quam ignominiosa Christo Domino mors crucis extiterit. Nullum, ait Salustius, infelicitatis genus maius est, quam meminisse se fuisse felicem. Certe nominis Christi gloria ubique gentium pervulgata erat, ut David praedixerat (*Psal. 47*): *Secundum nomen tuum sic et laus tua in fines terrae. Hic tandem gloriae, et nominis splendor in ercis infamiam fuit postea conversus, unde illum in cruce pendentem intuentem, non immerito usurpare poterant illud Machabaeorum: *Sanctificatio eius desolata est sicut solitudo, dies festi eius conversi sunt in luctum, sabbata eius in opprobrium, honores eius in nihilum; secundum gloriam eius multiplicata est ignominia. Itaque honor ille, quem Salvator noster in vita comparaverat, tempore mortis cessit in maiorem eius ignominiam: quanto enim antea gloriosior erat, tanto iniuriae postea et illatae creverunt, impletumque est illud (*Sap. 2*): *Morte turpissima condemnemus eum. Sed ut dixi, voluit Christus Dominus hoc tam abiectum, ac humile mortis supplicium potius, quam alio mori, ut nos ad humilitatem amplectendum, fastidium mundi honorem conculcandum non modo excitaret, sed permoveeret, et terribilius compelleret, non vim aliquam voluntatis inferens, sed fortiter, et suaviter illam trahens, ea quidem traditione, si illa fas esset loqui, de qua Sponsa (*Cant. 1*): *Trahit me post te, et currenus in odorem unguentorum tuorum.*****

Secundam causam ex Augustino mutuam tradit d. Thomas (3. p. 46. art. 4) his verbis: *Sapientia Dei hominem ad exemplum, quo recte viveremus, suscepit; pertinet autem ad vitam rectam, ea quae non sunt vitanda, non vitare; sunt autem homines, qui quavis morte ipsam non timeant, mortis tamen genus horrescunt. Ut ergo nullum genus mortis recte viventi homini vitandum esset, illius hominis cruce ostendendum fuit: nihil enim erat inter omnia genera mortis illo genere execrabilis, et formidabilis. Quantum vero homines crucis supplicium execrarentur, illud unum, quod Scaliger refert, satis aperte comprobatur. Ait enim, quod cum Romae pestiferae cuiusdam vertiginis morbus grassaretur, adeoque incrementu aspectu alii leones, et tigres ita perterriti fuere, ut illuc pertransire omnino permescerent. Refert hoc etiam Plinius (*lib. 8. c. 16*).*

tanto malo occurrere cupiens, tanquam praesentissimum remedium ad efficacissimum antidotum stabilivit publicam legem, ne quis in posterum se suspendio tolleret, aut quovis alio modo interficeret, alioquin ignominiam crucis in conspectu totius populi subituro. Quae poena turpitudinis, et ignominiae tantam intulit pavorem, ut nullus deinceps violentas manus in se iniicere ausus fuerit. Ut hunc ergo tantum crucis ignominiae timorem Dominus a fidelibus arceret, voluit ipse primus mortis crucis sustinere supplicium.

Tertiam causam docet Athanasius (*de passio. Dom.*), existimans Christum Dominum consulto mortis crucem elegerit, ut in aere moreretur, ita enim ait: *Subinatus aeream purgavit ab omni diabolica daemonum infestatione. Singularis proculdubio apparatus haec Athanasii ratio, ac proinde illustratione indiget. Christus Dominus speciali ratione praeter aeream elementa sanctificaverat: terram quidem sanctificavit, per tringita et plures annos pedibus illam calcans; sanctificavit aquam Iordanis, ingrediens illum, ut a Ioanne baptizaretur, sanctificaturus postea ignem, cum Spiritum sanctum in forma ignis descendentem mitteret. Solum ergo resalbat, ut aere sanctificaret, et ad id praestandum mori voluit in aere. Unde Chrysostomus (*in serm. de pass.*): *ait: In excelsis ligno, et non sub tecto passus est, ut etiam ipsius arboris natura mudaretur. Mori etiam elegit in aere, ut significaret, tum quod, sicut aer est medius inter coelum, et terram, sic ipse mediator esset inter Deum, et hominem; tum quia, sicut aer inter omnia elementa est communis, licet enim dicamus, haec est terra mea, haec est aqua mea, vel ignis meus, nemo tamen unquam dixit, hic est aer meus. Ita eius passio, et mors communis omnibus fuit. Passiones enim, et mortes aliorum martyrum propriae eorum fuerunt, et in proprium eorum commodum redundarunt; at passio Christi Domini, licet propria adeo ipsius solitari fuerit, ut ipse dicit (*Isa. 63*): *Torturari calcari solus: tamen fructus eius atque utilitas ex caorta non solum hominibus, sed et angelis communis esse agnoscitur, d. Paulo dicente (*ad Col.*): *Pacificus per sanguinem crucis sicut quae in terris, sicut quae in caelis sunt. Unde non dubitavi Christum Dominum non solum caput hominum, et anglorum esse, sed et gratiam, et gloriam illis omnibus promeruisse, qui eam obtinerunt, vel obtinebunt. Sed ut proprius aeccliam ad verba d. Athanasii, dum ait, Christum Dominum sublimatum fuisse in cruce, ut aeream diabolicam daemonum infestatione purgaret, in memoria revocasse iuvabit, quae Iustus Lipsius de cruce commemorat. Ait enim in Africa hunc morem viguisse, quod cum infestissimi leones, immanesque tigres inter agentibus obviam frequenter occurrerent, saepe homines lacerantes, atque discerpentes, haec singulari industria nisi fuere vicini incolae illius regionis: plura ligna per vias exaltarunt, et ab eis totidem locum suspenduntur, quorum aspectu alii leones, et tigres ita perterriti fuere, ut illuc pertransire omnino permescerent. Refert hoc etiam Plinius (*lib. 8. c. 16*).****